

УДК 378.091.8:004:[316.485.26:004]

DOI: 10.12958/2227-2844-2019-6(329)-1-72-79

Шехавцов Михайло Олексійович,

аспірант кафедри педагогіки, заступник начальника відділу міжнародних зв'язків ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Старобільськ, Україна.

shekhavtsov1976@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-7691-9564>

РОЗРОБКА КРИТЕРІЇВ СФОРМОВАНOSTІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНО-ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Наукове обґрунтування та вивчення проблеми формування інформаційної культури майбутніх учителів в умовах інформаційно-гібридної війни, визначення ступеня розробленості в теорії та відображення в практиці педагогіки вищої професійної освіти, виявлення специфіки навчально-виховного процесу в умовах інформаційно-гібридної війни надало нам можливість розпочати проведення науково-педагогічної діагностики реального рівня сформованості інформаційної культури майбутніх учителів в умовах інформаційно-гібридної війни.

Різні аспекти проблеми професійної підготовки майбутніх педагогів в умовах інформаційно-гібридної війни були предметом розгляду в роботах Я. Галета, А. Гура, О. Караман, А. Коломієць, О. Литвиненко, Л. Макаренко, С. Савченка, Н. Уханова, Є. Хрикова та ін.

В останні роки питання формування інформаційної культури майбутніх учителів було досліджено в наукових роботах українських дослідників таких, як Н. Апшай, Т. Бабенко, О. Глушак, О. Данильян, О. Доля, Л. Калініна, А. Клименко, І. Сопілко, В. Степанов та ін.

Методологія дослідження спирається на визначення понятійно-категоріального апарату дослідження, включає обґрунтування його теоретичних засад, аналіз та систематизацію існуючого досвіду, охоплює аналіз публікацій, присвячених питанню, що вивчається у друкованих періодичних виданнях.

Мета статті полягає в розробці критеріїв сформованості інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни.

В контексті нашого дослідження виникає необхідність визначити сутність поняття «діагностика», що є ключовим. У перекладі з грецької мови діагностика означає здатність до розпізнання (БСЭ, 1972, с. 223).

Головними функціями педагогічної діагностики вважають оптимізацію процесу навчання; забезпечення в інтересах суспільства і правильне визначення результатів навчання; звести до мінімуму помилки

під час процесу навчання, керуючись критеріями, що були заздалегідь розроблені. Саме педагогічна діагностика дозволяє проаналізувати навчальний процес і визначити результати навчання. При цьому під діагностичною діяльністю розуміється процес, у ході якого, слід дотримуватися необхідних наукових критеріїв якості, вчитель спостерігає за тими, хто навчається, та здійснює анкетування, обробляє дані спостережень і опитувань та повідомляє про отримані результати з метою пояснити мотиви або передбачити процес навчання в майбутньому (Ингенкамп, 1991, с. 8).

Ми погоджуємося, що головна мета педагогічної діагностики полягає в інформаційному забезпеченні системи управління навчальним процесом щодо вибору змісту і оптимальних методів навчання у конкретний момент навчального процесу (Колгатін, 2009, с. 125).

Перш ніж розробити критерії та показники сформованості інформаційної культури майбутніх учителів в умовах інформаційно-гібридної війни, нам слід визначити зазначенні поняття.

В Українському педагогічному словнику визначено, що поняття «критерій» застосовується для швидкої оцінки достовірності відмінностей у контрольній і експериментальній групах (Гончаренко, 1997, с. 181).

У дослідженні вважаємо за доцільне дотримуватися наукової позиції вчених (Козак, 2013, с. 77), які розглядають поняття «критерій» ширше за своїм змістом, ніж поняття «показник», і що показник є складовою критерію: ступінь вияву, якісна сформованість, визначеність критерію виражаються конкретними показниками.

Показник, за своєю сутністю, є характеристикою певного аспекту критерію, за яким можна дійти певних висновків (Великий тлумачний словник сучасної української мови, 2001, с. 1032).

Під час визначення критеріїв сформованості інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни ми відштовхувалися від об'єктивної необхідності удосконалити процес формування інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни. Отже, нами було виокремлено критерії, наявність яких визначалася за допомогою певних показників з метою схарактеризувати рівні сформованості інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни.

В межах нашого дослідження при визначенні критеріїв і показників ми спиралися на теоретико-методологічні основи формування інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни, які були описані у попередніх дослідженнях. В структурі інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни нами було виокремлено такі компоненти як ціннісно-потребнісний, когнітивно-комунікативний, інтерактивно-технологічний і критично-рефлексивний.

На основі відокремлених компонентів інформаційної культури,

нами було виділено такі критерії: мотиваційно-аксіологічний, змістовно-процесуальний, прогностично-діяльнісний, аналітично-результативний.

В межах нашого дослідження кожен критерій спрямований на оцінювання окремого компонента інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни. Відповідно до визначених критеріїв нами було запропоновано відповідні у змістовному плані показники, які розкривають сутність як критеріїв, так і компонентів інформаційної культури. Отже, рівень сформованість інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни можливо визначити лише за умови виявлення кожного критерію. В свою чергу кожен критерій представлений певними показниками, які характеризують його.

Перейдемо, безпосередньо, до детальної характеристики кожного з критеріїв інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни.

Перший критерій – *мотиваційно-аксіологічний*, який пов'язаний з ціннісно-потребнісним компонентом, складається із двох семантично пов'язаних слів. Цей критерій відображає причини вибору ціннісних орієнтацій студентської молоді. Цей критерій є базовим, оскільки саме аксіологічний компонент впливає на формування особистісної сфери студентської молоді, від якої залежить формування інформаційної культури.

Мотиваційно-аксіологічний критерій відображає власні мотиви ціннісного національно-патріотичного позитивного ставлення до системи українських цінностей, поглядів, інтересів і рішень у життєво важливих сферах суспільної й державної діяльності студентської молоді особливо в умовах інформаційно-гібридної війни. Цей критерій також свідчить про потребу студентської молоді до саморозвитку та самовдосконалення, прагнення осмислити слабі потенційні можливості як громадянина української держави.

Зазначений критерій характеризується наявністю стійких мотивів досягнення успіху, самореалізації у професійній і громадській діяльності; наявністю ціннісних орієнтацій на громадську і професійну діяльність.

Нами було запропоновано такі показники мотиваційно-аксіологічного критерію, як:

- наявність мотивації щодо пошуку, вилучення та критичним аналізом певної інформації;
- наявність ціннісних орієнтацій національно-патріотичного позитивного ставлення на громадську і професійну діяльність, на розкриття потенційних можливостей, на розширення самоосвіти і кругозору завдяки інформаційно-комунікативним технологіям;
- здатністю виявити завуальовану негативну інформацію, яка сприяє послабленню ціннісних орієнтирів української нації;
- наявність стійких мотивів досягнення успіху, самореалізації у професійній і громадській діяльності.

Другий критерій – *змістовно-інформаційним* когнітивно-комунікативного компонента інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни. Вищезазначений критерій характеризує рівень активності студентської молоді щодо формування інформаційної культури, яка спрямована на розкриття потенційних можливостей, на розширення самоосвіти і кругозору студентської молоді завдяки інформаційно-комунікативним технологіям.

Змістовно-інформаційним критерій відображає вміння і навички студентської молоді використовувати інформаційно-освітні ресурси, інформаційні системи, інформаційні технології у професійній та навчальній діяльності, створюючи інноваційні освітні продукти.

Цей критерій передбачає оцінку ефективності та якості засвоєних студентською молоддю базові знання про інформаційні ресурси, інформаційні системи, про інформаційно-психологічну безпеку тощо.

Вважаємо, що змістовно-інформаційний критерій ґрунтується на прийнятих у педагогіці та психології кількісних і якісних показниках ефективності освітнього процесу та самоосвіти, рівня підготовленості студентської молоді до критичного мислення стосовно отриманої інформації, рівня підготовленості протистоянню інформаційно-психологічного впливу.

Показниками змістовно-інформаційного критерію вважаємо такі:

- наявність базових знань про інформаційні ресурси, інформаційні системи, інформаційні технології, інформатизацію суспільства;
- сформованість вмінь роботи з інформаційними даними, застосування засобів інформаційно-комунікативних технологій у навчальній і професійній діяльності;
- здатність до самостійного створення і вироблення нових знань на основі отриманої інформації.

Третій критерій – *прогностично-діяльнісний* інтерактивно-технологічного компонента інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни. Інтерактивна складова охоплює обмін інформацією, а також те, як інформація формується, уточнюється, впливає на формування особистісної думки студентів.

Прогностично-діяльнісний критерій характеризується вмінням студентської молоді прогнозувати і критично ставитися до отриманої інформації; вміння прогнозувати потребу або її відсутність у протистоянні інформаційно-психологічному впливу. Звідси, цей критерій характеризується здатністю студентської молоді виявити завуальовану негативну інформацію, яка сприяє послабленню ціннісних орієнтирів української нації.

Цей критерій відображає здатність студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни до інформаційної проникливості, уміння проектувати і будувати можливі наслідки на основі отриманої інформації.

Діяльнісна складова прогностично-діяльнісного критерію відображає вміння студентської молоді впроваджувати в педагогічну практику сучасні освітні технології, які сприяють формуванню інформаційної культури.

Звідси, нами було визначено такі показники прогностично-діяльнісного критерію:

- наявність громадської активної позиції, мобільності, адаптивності в різних проявах інтеракції;
- використання всіх операцій із дотримання їх послідовності та цілковитим усвідомленням дій щодо критичного аналізу нової інформації;
- здатність до інформаційної проникливості, вміння проектувати і будувати можливі наслідки на основі отриманої інформації.

І, нарешті, останній четвертий критерій – *аналітично-результативний*, який пов'язаний з критично-рефлексивним компонентом інформаційної культури студентської молоді, є одним з ключових критеріїв, оскільки він відображає, з одного боку, результат процесу, а з іншого – аналіз результату, який має бути незалежним і справедливим.

Цей критерій ґрунтується на вміння студентської молоді адекватно аналізувати результат власної діяльності, порівнювати його і самостійно корегувати стратегію переосмислення й обробки отриманої інформації використовуючи технології інформаційно-психологічної безпеки від інформаційно-психологічного впливу.

Досягнення адекватної самоаналізу і аналізу власної результатів відбувається на основі адекватної самооцінки і саморефлексії завдяки використанню технології критичного аналізу отриманої інформації.

Отже, показниками аналітично-результативного критерію нами було виокремлено такі:

- наявність умінь і навичок самоаналізу отриманої інформації, як формується, уточнюється, впливає на свідомість людини, знання технологій критичного переосмислення й обробки отриманої інформації;
- виявлення самооцінки і саморефлексії стосовно критичного аналізу отриманої інформації;
- здатність передбачити результат завдяки отриманої інформації на основі самоаналізу ціннісних морально-етичних знань, уявлень, ступеня ціннісного ставлення до отриманої інформації через поведінку та діяльність.

Отже, нами було теоретично запропоновано й розроблено критерії сформованості інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни. На основі виокремлених компонентів інформаційної культури було виявлено такі критерії, як мотиваційно-аксіологічний, змістовно-процесуальний, прогностично-діяльнісний, аналітично-результативний. Нами також було розроблено показники відповідно до кожного критерію.

Наступною етапом наших подальших досліджень ми плануємо

розробити діагностичний інструментарій щодо виявлення рівнів сформованості інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни.

Список використаної літератури

- 1. Большая советская энциклопедия:** в 30 т. / Гл. ред. А. М. Прохоров. Москва: Советская энциклопедия, 1972. Т. 8. 592 с.
- 2. Ингенкамп К.** Педагогическая диагностика. Москва: Педагогика, 1991. 240 с.
- 3. Колгатін О. Г.** Педагогічна діагностика та інформаційно-комунікаційні технології: монографія. Харків: ХНПУ, 2009. 324 с.
- 4. Гончаренко С.** Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
- 5. Козак Л.В.** Критерії готовності майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2013. Вип. 1. С. 76 – 88.
- 6. Великий** тлумачний словник сучасної української мови. / уклад. і голов. ред. В. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.

References

- 1. Prokhorov, A. M.** (Ed.). (1972). Bol'shaya sovetskaya enciklopediya [The Great Soviet Encyclopedia]. (Vols. 1-30; Vol. 8). Moskva: Sovetskaya enciklopediya [in Russian].
- 2. Ingenkamp, K.** (1991). Pedagogicheskaya diagnostika [Pedagogical diagnostics]. Moskva: Pedagogika [in Russian].
- 3. Kolhatin, O. H.** (2009). Pedahohichna diahnostryka ta informatsiyno-komunikatsiyni tekhnolohiyi [Pedagogical diagnostics and information-communication technologies]. Kharkiv: KHNPU [in Ukrainian].
- 4. Honcharenko, S.** (1997). Ukrayins'kyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv: Lybid' [in Ukrainian].
- 5. Kozak, L. V.** (2013). Kryteriyyi hotovnosti maybutnikh vykladachiv doshkil'noyi pedahohiky i psykholohiyi do innovatsiynoyi profesiynoyi diyal'nosti [Readiness Criteria of Future Teachers Preschool Pedagogy and Psychology for Innovative Professional Activities]. *Pedahohichnyi protses: teoriya i praktyka – The Pedagogical Process: Theory and Practice*, 1, 76-88 [in Ukrainian].
- 6. Busel, V.** (Ed.). (2001). Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy [A great explanatory dictionary of modern Ukrainian]. Kyiv; Irpin': VTF «Perun» [in Ukrainian].

Шехавцов М. О. Розробка критеріїв сформованості інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни

У статті проведено науково-педагогічну діагностику реального рівня сформованості інформаційної культури майбутніх учителів в умовах інформаційно-гібридної війни, визначено сутність понять «діагностична діяльність» та «діагностика», схарактеризовано ключові функції та головну мету педагогічної діагностики (інформаційне забезпечення системи управління навчальним процесом в контексті

визначення змісту і оптимальних методів навчання у конкретний момент навчального процесу). Розглянуто поняття «критерій» і «показник». У структурі інформаційної культури студентської молоді виокремлено такі компоненти як ціннісно-потребнісний, когнітивно-комунікативний, інтерактивно-технологічний і критично-рефлексивний. На основі означених компонентів інформаційної культури виділено наступні критерії: мотиваційно-аксіологічний, змістовно-процесуальний, прогностично-діяльнісний та аналітично-результативний. Представлено детальну характеристику кожного з критеріїв інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни. Відповідно до визначених критеріїв запропоновано відповідні у змістовному плані показники, які розкривають сутність як критеріїв, так і компонентів інформаційної культури.

Ключові слова: інформаційна культура, інформаційно-гібридна війна, показники, критерії, студентська молодь.

Шехавцов М. А. Разработка критериев сформированности информационной культуры студенческой молодежи в условиях информационно-гибридной войны

В статье проведена научно-педагогическая диагностика реального уровня сформированности информационной культуры будущих учителей в условиях информационно-гибридной войны, определена сущность понятий «диагностическая деятельность» и «диагностика», охарактеризованы ключевые функции и главная цель педагогической диагностики (информационное обеспечение системы управления учебным процессом в контексте определения содержания и оптимальных методов обучения в конкретный момент учебного процесса). Рассмотрены понятия «критерий» и «показатель». В структуре информационной культуры студенческой молодежи выделены такие компоненты как ценностно-потребностный, когнитивно-коммуникативный, интерактивно-технологический и критическо-рефлексивный. На основе указанных компонентов информационной культуры выделены следующие критерии: мотивационно-аксиологический, содержательно-процесуальный, прогностично-деятельностный и аналитико-результативный. Представлена подробная характеристика каждого из критериев информационной культуры студенческой молодежи в условиях информационно-гибридной войны. В соответствии с указанными критериями предложены соответствующие в содержательном плане показатели, которые раскрывают сущность как критериев, так и компонентов информационной культуры.

Ключевые слова: информационная культура, информационно-гибридная война, показатели, критерии, студенческая молодежь.

Shekhavtsov M. Development of the Criteria of Information Culture in Students' Youth in the Context of Information-Hybrid Warfare

The article is devoted to topical problems of development of the criteria of information culture in students' youth in the context of information-hybrid warfare; determination of the degree of this problem elaboration in theory and its practical accomplishment in pedagogy of higher professional education; revealing of educational process features under the conditions of information-hybrid warfare which make it possible to conduct scientific-and-pedagogical diagnostics of the current level of development of information culture in prospective teachers under the specified conditions. The fundamental nature of the concepts "diagnostic activity" and "diagnostics" are defined in the course of the given article. Key functions and the main purpose of pedagogical diagnostics (information support of the educational process management system in the context of determining the contents and the most advantageous methods of learning at a particular moment of the educational process) are characterized. The terms "criterion" and "indicator" are considered. In the structure of information culture of students' youth such components as value-based, cognitive-communicative, interactive-technological and critical-reflexive are distinguished. On the background of the identified components of the information culture, the following criteria are distinguished: motivational-axiological, contentive-procedural, prognostic activity-based and analytical-resultative. The activity-based component reflects the ability of students' youth to introduce into current practice modern educational technologies which contribute to the development of information culture. A detailed description of each of the criteria of information culture of students' youth in the context of information-hybrid warfare is presented. According to the defined criteria, relevant indicators in terms of their content which reveal the fundamental nature of both the criteria and the components of the information culture are suggested. The prospects for further researches include the development of diagnostic tools to define the level of information culture in students' youth.

Key words: information culture, information-hybrid warfare, indicators, criteria, students' youth.

Стаття надійшла до редакції 29.09.2019 р.

Прийнято до друку 25.10.2019 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Савченко С. В.